

cultura asalariada, ejemplificada por las jornaleras andaluzas. Una vez más se parte de la contextualización socioeconómica de Andalucía, derivando posteriormente hacia niveles de mayor concreción: la unidad familiar y la actividad económica, el trabajo de la mujer jornalera, el nivel de toma de decisiones, las actividades de ocio y la valoración de su propio futuro.

Por último, el capítulo seis sistematiza el conjunto de información y plantea un bloque importante de conclusiones. Nos parece destacable el avance somero que realizan las autoras hacia un tema candente en la actualidad: el papel que van a desempeñar las mujeres y la agricultura familiar en la reestructuración de los espacios rurales. Éste es un aspecto que precisa de un mayor desarrollo investigador, teórico y, principalmente, aplicado. Asistimos ya, sin depositar en ello demasiadas expectativas y anhelos, a una demanda desde las instancias para el desarrollo local y rural de la participación de la mujer como recurso articulador imprescindible en el diseño de estrategias de cambio. En los próximos años, cuando tengamos ya cierta perspectiva, podremos

analizar las consecuencias de esta demanda, su continuidad y su relevancia real.

Por lo pronto, debemos felicitar iniciativas como la que reseñamos. Debemos, asimismo, estimular que en otras zonas del Estado, y en el caso concreto de Canarias, pongamos en marcha investigaciones e iniciativas aplicadas sobre la historia de las mujeres, sobre su trabajo, su educación, su cultura, su papel social, etc. Sólo con ello lograremos localizar las especificidades existentes que nos permitirán elaborar estrategias de futuro pegadas al terreno, compatibles con una reestructuración del medio rural y no con una destrucción progresiva del mismo. Canarias, y sus mujeres *rurales* concretamente, poseen una riqueza aún desconocida, una información novedosa y contrastable con otras realidades peninsulares y del mundo, que puede aportar nuevos elementos para la elaboración teórica, al análisis comparado en ciencias sociales.

Maria del Carmen Coello González
Centro de Estudios de la Mujer
de la Universidad de La Laguna

PRICE, Martin F.

Mountain Research in Europe. An overview of MAB Research from the Pyrenees to Siberia

Man & Biosphere Series; vol. 14, 1995. ISBN 1-85070-570-4

Aquesta es una publicació de la UNESCO, de 230 pàgines, la número 14 en la seva sèrie «Man and the Biosphere» on es presenten l'anàlisi i els resultats d'aquest programa que va crear dita institució internacional al principi de la dècada de 1970. L'objectiu principal del programa és promoure el coneixement científic dels processos naturals i socials que incideixen en el medi ambient. L'estructura del programa pretén considerar diferents ecosistemes del nostre planeta i, en aquest sentit, el projecte 6 (MAB-6) tracta dels

espais de muntanya de clima temperat com són les de l'àmbit d'aquesta publicació, que estudia diverses àrees de muntanya d'Europa. El Programa MAB promou l'obtenció i l'elaboració de la informació que poden necessitar els gestors dels recursos naturals, sempre en el marc del seu ús i per al seu ús social, com també defensant els principis de diversitat i conservació del medi ambient.

La publicació que aquí presentem ha estat realitzada pel professor i investigador Martin F. Price, de l'Environmental

Change Unit de la Universitat d'Oxford, Anglaterra. El coneixement del projecte MAB-6 per part de l'autor ve de molt lluny, ja que en la realització del M.Sc. a la Universitat de Calgary (1978-82), Canada, sota la direcció d'Allan Legge, va poder estudiar diverses experiències com la d'Obergurgl a Àustria i d'altres a les Muntanyes Rocalloses (EUA i Canadà) o als Alps Suïssos. El seu Ph.D., dirigit per Jack Ives de la Universitat de Colorado, Boulder (EUA), va centrar-se, durant els anys 1985 i 1986 en un estudi comparatiu dels projectes MAB-6 a l'Europa de l'oest i Nord-amèrica. En especial, la problemàtica de la conservació i la gestió forestal en el marc del programa MAB suís, a l'Institut de Geografia de la Universitat de Berna i a Colorado, Estats Units.

La realització d'aquesta publicació ha implicat un intens treball de camp i estudi de quaranta aplicacions del projecte MAB-6 a Europa, des dels Pirineus fins als Urals, amb referència a alguns de més enllà, a Sibèria. Hi ha un tractament sistemàtic dels objectius, àrea d'aplicació, organització científica i administrativa dels projectes, com també la relació entre els investigadors i els habitants de l'àrea. La validació de cada projecte és el resultat de contrastar els resultats obtinguts amb l'objectiu general del grup de treball MAB-6 en la seva sessió de Lillehammer, Noruega, el novembre de 1973: «obtenir un millor coneixement dels ecosistemes de muntanya en la zona temperada en relació amb l'ús humà, de manera que els ecosistemes actuals puguin conservar-se i que nous ecosistemes estables puguin reemplaçar els vells sistemes que ja no poden ésser mai més rellevants socialment i viables econòmicament» (2; p. 18).

Aquest tipus d'investigació, bàsicament, hauria de fer possible l'elaboració

de propostes de gestió per assolir objectius en el planejament dels ecosistemes de les àrees de muntanya de zona temperada. Els primers àmbits d'interès han estat el turisme, les noves tecnologies i els usos alternatius del sòl en els sistemes de muntanya. Hi ha un tractament específic, en la metodologia del programa MAB-6, per a les dues estacions extremes amb un èmfasi en l'impacte del turisme d'estiu i el d'hivern, en les activitats d'oci i esbarjament i, molt especialment, en l'anàlisi dels grans canvis de les àrees abandonades on han cessat les activitats rurals tradicionals. Les pautes en l'ús del sòl abans i després dels grans canvis en els ecosistemes de muntanya, naturalment, econòmicament i socialment són la imatge més clara del procés que mostra la transformació de les àrees de muntanya a Europa durant el darrer quart del segle XX¹.

Els més de quaranta projectes MAB-6 s'han desenvolupat durant dues dècades (1974-93) i presenten uns objectius, una estructura de la investigació, una direcció i un finançament molt diferents. Els treballs d'investigació, en tots els casos, es realitzen en unitats espacials ben integrades. Els equips de recerca, normalment, estan formats per científics naturalistes i de ciències socials, que treballen conjuntament. El disseny que més es repeteix en tots els projectes contempla l'estudi dels sistemes ecològics, dels tipus d'impacte de les accions naturals i humanes, i de les relacions recíproques entre els habitants i el seu entorn. En alguns casos també s'hi han considerat els factors crítics i els elements que es troben en els processos de canvi i en les necessitats de la població local i en el seu control sobre el medi, o en tot cas els motius pels quals es perd aquest control.

1. CAMPILLO, X.; GANYET, R.; TULLA, A.F.; VILLARO, A. (1994). MAB-6 Alt Pirineu: Síntesis del programa, Ministerio de Obras Públicas, Transporte y Medio Ambiente, Madrid.
2. UNESCO (1974). Working group on project 6: Impact of human activities on mountain and tundra ecosystems, final report. MAB report 14, UNESCO, París.

En aquest treball de Martin F. Price cal valorar l'avaluació que realitza de tots els projectes, en el capítol 13, en quatre seccions. A la primera, presenta l'evolució dels models en el programa MAB-6. A la segona, estudia els temes institucionals i organitzatius relacionats amb el desenvolupament dels diferents projectes i activitats. A la tercera, presenta algunes conclusions que poden utilitzar-se en el disseny i en la implementació de futurs programes de recerca interdisciplinària. A la quarta, finalment, analitza el llegat que pot representar el MAB-6 per al futur de les muntanyes d'Europa i de l'ex-URSS.

Aquesta publicació esdevé imprescindible per a totes les administracions i les institucions científiques interessades en l'estudi dels ecosistemes de muntanya, tant en la vessant del medi natural com de l'impacte humà en aquest. La recerca en àmbits de muntanya, poc habitats i cada cop més al marge dels grans eixos de desenvolupament econòmic, fa necessari un gran esforç científic com també dels responsables econòmics i polítics.

Per acabar el comentari d'aquest llibre, sembla oportú referir-se als comentaris que en Martin F. Price fa sobre el Projecte Mab-6 Alt Pirineu en el qual va col·laborar el Departament de Geografia de la UAB. Considera que hi ha diverses característiques d'aquest projecte que són úniques: la coordinació conjunta d'un científic universitari i d'un membre d'un grup actiu de revitalització del Pirineu; el finançament de diverses institucions públiques sota la coordinació institucional d'una administració local municipal; la consideració de la problemàtica socioeconòmica de l'àrea d'estudi com a element prioritari supeditant l'anàlisi dels ecosistemes de muntanya a l'objectiu de supervivència econòmica i cultural de les poblacions, i la presentació de recomanacions concretes i generals per a fer possible un desenvolupament de les valls pirinenques estudiades.

Antoni F. Tulla

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Geografia

WATELET, Marcel (dir.)

Gérard Mercator cosmographe: le temps et l'espace

Antwerpen: Fonds Mercator de la Banque Paribas, 1994. 445 p., il·lustrat, 25 x 33 cm, ISBN 90 6153 3147

Arran del quatre-cents aniversari de la seva mort, diverses publicacions han recordat la figura humana i científica de Gérard Mercator (1512-1594). D'entre elles, l'obra de referència no és pas una contribució de circumstàncies.

Com succeeix amb la rememoració de qualsevol humanista, resulta difícil confeccionar una imatge d'aquelles personalitats tan diverses. En el cas de Mercator, a qui ens referirem? Al geògraf, al cartògraf, al cal·lígraf, al gravador, a l'editor? El mèrit primordial de Marcel Watelet ha estat el d'aconseguir un equilibri innegable entre

les contribucions de vint-i-tres col·laboradors i col·laboradores en relació amb l'orientació i el nivell de detall amb què cadascun tracta les facetes mercatorianes. En resum i en paraules de Marcel Watelet, l'obra «est une tentative de pénétrer dans le monde du XVIIe siècle par le canal de la cartographie, de saisir ce monde désenchanté. Désenchanté parce qu'un regard critique a été posé sur le merveilleux chrétien, et que les hommes de science et les humanistes tentent d'éclaircir les mystères de la nature et du cosmos à l'aide de techniques et de savoirs